

Vallankumouksen ja sosialismin lapset

Uuden työläissukupolven kasvattaminen Suomessa ja Tampereella 1919–1930

Toukokuun lopulla 1919 joukko tamperelaisia sosialidemokraattisen nuoriso- ja naisosaston jäseniä kokoontui suunnittelemaan sosialistisen kasvatustyön elvyttämistä paikkakunnalla. He päättivät kutsua työläislapset koolle ohjelmalliseen tapahtumaan Termopyleen kentälle kesäkuun ensimmäisenä päivänä. Yhteislaulun, puheen, leikkien ja satujen esittämisen lomassa oli tarkoitus selvittää kerhotoimintaan halukkaiden lasten määrä. Seuraava kokous olikin jo kaksi päivää juhlan jälkeen, sillä tapahtuma oli menestys. Kymmenet lapset kaipasivat aikuisten ohjausta, turvallista leikkiympäristöä ja yhdessä vietettyä aikaa ankaran arjen keskellä. Niinpä Tampereen Järjestönuorten toimikunta alkoi kiireesti suunnitella ja järjestää kasvatustyötä. Kesäkuun loppuun mennessä toimikunta kokoontui viisi kertaa ja loi pohjan Järjestönuorten paikallistoiminnalle Tampereella.¹

Suomen Työväen Järjestönuorten Liiton aatteellinen edeltäjä, Ihanneliitto, oli tsaarin hallinnon määräyksestä lakkautettu vuonna 1912. Kun kansalaisjärjestöt saivat toiminta-alueensa takaisin keväällä 1917, nuorisoliittolaiset organisoivat yhdessä sosialidemokraattisten naisten kanssa lapsityön uudelleen ja uusin periaattein. Virallinen perustamisajankohta oli syksyllä 1917, ja vuoden lopussa järjestössä oli jo 24 000 jäsentä ja kymmeniä osastoja ympäri Suomea. Sosialistisen kasvatustyön lähtökohdaksi oli antaa lapsille välineet kyseenalaistaa koulun ja kirkon tarjoama kristillinen-porvarillinen opetus, luoda sosialistinen

arvomaailma ja varmistaa sosialistisen kaaderin tulevaisuus. Sisällissota ja sitä seuranneet rangaistustoimet ja poikkeusolot jäädyttivät lapsityön uudelleen, mutta sinnikkäästi työläisnaiset ja -nuoret jatkoivat sosialistista kasvatusta sodan jälkeen heti kun siihen aukesi tilaisuus. Kasvatustyön muodot ja sisällöt muuttuivat 1920-luvun Suomessa yhtäältä työväenliikkeen sisäisen hajaannuksen ja toisaalta viranomaisten harjoittaman kontrollin vuoksi. Järjestönuorten Liitto lakkautettiin kommunistilakien nojalla kesällä 1930.²

Artikkelissani tutkin työväenliikkeen kasvatustyötä Järjestönuorten kautta sisällissodan jälkeisessä Suomessa. Lapsen arvomaailma rakentuu ensisijaisesti perheessä ja lähiyhteisössä, mutta myös ympäröivän yhteisön ja epävirallisten organisaatioiden vaikutus on merkittävä.³ Sosialistisen maailmankatsomuksen rakentamisessa ja työväenliikkeen jatkuvuuden turvaamisessa varhaisnuorisojärjestön työ oli ratkaiseva. Toisaalta sosialistinenkin kasvatustyö tapahtui yhteiskunnassa, joka pohjautui kristillisiin ja konservatiivisiin arvoihin ja jota johdettiin valkoisen Suomen ehdoilla. Koululaitoksen ja valtiovallan suojeluksessa olevien lapsijärjestöjen, kuten partion, suojeluskuntapoikien ja kristillisten lapsijärjestöjen kautta valkoisen Suomen arvomaailma siirtyi nuoremille ikäluokille.⁴ Aivan kuten aikoinaan Ihanneliitto, myös Suomen Työväen Järjestönuortenliitto (STJN) oli huolissaan koulun vaikutuksesta työläislapsiin: ”[Kouluissa]... Lasten herkkiin ja vaikutteille alttiisiin mieliin kylvetään silloin yhteiskuntaamme ja nykyistä taloudellista valtajärjestelmää jumaloivat käsitykset, joita ei ole myöhemmin niinkään helppo kukistaa”. STJN-liitto totesi kapitalistisen järjestelmän viisaasti ottaneen kasvatuksen kaikessa laajuudessaan palvelukseensa ja päätteli, että näin tuli työväenluokankin tehdä ja turvautua ”kaikkiin tarkoituksenmukaisiin keinoihin nykyisen järjestelmän kaatamiseksi... aloitettava omien tarkoituksperiensä mukaisesta kasvatustyöstä”.⁵

Artikkelissa on kolme teemaa, joista ensimmäinen käsittelee kasvatukseen liittyviä valtakysymyksiä sekä niiden käytännön vaikutuksia työväenliikkeessä. Kiistoja kasvatustyössä aiheuttivat tavoitteiden asettelu ja toimintamallit, joiden taustalla vaikutti-

vat milloin ideologiset suuntaukset, milloin sukupuolittuneet tai sukupolvittuneet eriävät näkemykset. Mitä nämä kiistat olivat, miten ne konkretisoituivat ja miksi ne pääsivät kehittymään? Kysymyksiin vastatakseni, minun on luotava katsaus ennen sotaa tehtyyn sosialistiseen kasvatustyöhön, joka oli ollut Työläisnaisten järjestämää. Keväästä 1917 nuorisoliittolaiset tulivat näkyvästi mukaan Ihanneliiton tilalle perustetun Työväen Järjestönuorten Liiton toimintaan ja muokkasivat kasvatustyön tavoitteita ja toimintamalleja. Kiista näyttäytyi nuorisoliittolaisten ja naisten kilvoitteluna, mutta taustalla vaikuttivat ennen kaikkea aikakauden ideologiset, yhteiskunnalliset ja maailmanpoliittiset muutokset. Kansalaissodan jälkeen punaorpojen tilanne ja valkoisten heihin kohdistama poliittinen sosiaalistaminen kirkastivat työväenliikkeen kasvatustyötä, mutta pian liikkeen sisäinen hajaannus ulottui myös lapsityöhön. Sosialidemokraatit lopettivat Järjestönuorten liiton rahoittamisen vuonna 1921 ja perustivat oman, valtakunnallisen lapsityöverkoston neljä vuotta myöhemmin. Järjestönuorten Liitto jäi radikaalimman aatesuuntauksen kannattajien käsiin. Käytän jälkimmäisestä suuntauksesta ja sen kannattajista nimitystä vasemmisto ja vasemmistolaiset, joita käytettiin myös aikalaiskeskusteluissa. Artikkelissani luon kuvan siitä, miten hajaannus näkyi varhaiskasvatusjärjestöjen työssä ja tavoitteissa organisaation eri tasoilla.

Toinen teema käsittelee sosialistisen kasvatuksen tavoitteita, sisältöä ja toimintaa 1920-luvulla. Tutkin liiton ja paikallisosastojen aineistoilla, mitä ja miten lapsille opetettiin, millaisilla foorumeilla opetus tapahtui ja millainen vaikuttavuus opetuksella oli yksittäisten lasten, yhteisön ja yhteiskunnan näkökulmasta. Kolmantena teemana käsitelen työläislapsia Suomen kansalaisina ja heidän kansalaisuutensa toteutumista suomalaisessa yhteiskunnassa. Millaisena yhteiskunta nähtiin Järjestönuorissa, miten siihen pyrittiin vaikuttamaan ja toisaalta, miten valkoisen Suomen politiikka vaikutti Järjestönuorten tavoitteisiin, ohjaajien käytännön työhön ja lasten kehittyvään maailmankuvaan? Tutkin teemoja omina kokonaisuuksinaan mutta myös suhteessa toisiinsa, saman ilmiön eri kerroksina ja puolina.

Käytän työssäni ensisijaisena aineistona Kansan Arkiston ja Työväen Arkiston kokoelmia Työväen Järjestönuorten Liitosta, Päivän Nuorista sekä järjestöjen jäsenlehtiä *Punalippua* ja *Sarastusta*. Hyödynnän myös 1920-luvulla lasten poliittisessa toiminnassa mukana olleiden muistelmia. Aineistot käsittelevät järjestöjen valtakunnan tason ja paikallistason, lähinnä Tampereen, toimintaa.

”Tie valoon ja vapauteen”
– uusi aate, parempi tulevaisuus

Itsenäisyyden ajan sosialistinen kasvatustyö juontaa juurensa vuosisadan alun Ihanneliitto-työhön. Joulukuussa 1902 Helsingin työväenyhdistyksen naisosasto järjesti vanhemmille suunnatun kokouksen, jossa päätettiin perustaa poliittinen kasvatusjärjestö nimeltään Ihanneliitto ja aloittaa sen puitteissa säännöllinen ja kerhomuotoinen lasten sosialistinen kasvatusta. Niinpä tammikuussa 1903 järjestettiin ensimmäinen sosialistinen sunnuntai-koulu, joka noudatti nimeään myöten ulkomailta saatua mallia. Lasten työläishenkistä kasvatusta oli toteutettu Socialist Sunday School -liikkeessä Englannissa, Saksassa ja Yhdysvalloissa jo 1880-luvulta lähtien.⁶ Asia oli noussut keskusteluun myös Suomessa Työläisnaisten liiton perustamisen yhteydessä vuonna 1900 ja johti siis parin vuoden päästä Ihanneliiton perustamiseen. Ihanneliiton opetuksen sisällössä ja toteuttamistavoissa painotettiin yhteiskunnallisen ja poliittisen keskustelun ulottamista lasten keskuuteen modernein pedagogisin keinoin. Näin haluttiin kasvattaa työläislapsista ja nuorista luokkatietoinen ja sosialismia omanaan aikanaan eteenpäin vievä sukupolvi. Sosialistisen opetuksen tavoitteena oli antaa lapsille uusia tapoja hahmottaa yhteiskuntaa, opettaa heille sosialistisia arvoja ja antaa valmiuksia kyseenalaistaa vallitseva uskonnollinen ja kapitalistinen maailmankuva, jota kansakouluissa lapsille opetettiin.⁷

Pian naiset muillakin tehdaspaikkakunnilla alkoivat järjestää joko sunnuntai-kouluja tai Ihanneliitto-kerhoja lapsille niin, että

vuonna 1912, jolloin tsaarin hallinto kielsi kasvatustyön laittomana ja militaristisena, ihanneliittolaisia oli yli 2 200 eri puolilla Suomea. Toiminta kuitenkin jatkui työväenliikkeen muiden järjestöjen alla, mutta ei niin aktiivisena ja laajana kuin aiemmin. SDP oli antanut Ihanneliitto-toiminnalle tukensa vuoden 1906 puoluekokouksessa, ja toiminta sai painetun ohjekirjan, Anton Huotarin kirjoittaman *Ihanneliitto-työn oppaan* vuonna 1908. Sosialistinen kasvatustyö tunnustettiin tärkeäksi osaksi työväenliikkeen toimintaa. Vastuu kasvatuksesta oli naisilla. Valta-kunnallista liikettä johtivat muun muassa kansanedustajat Hilja Pärssinen, Maria Laine, Aura Kiiskinen ja Anni Huotari, kun taas paikallistasolla toimijoina olivat naisosastot jäsenineen.⁸

Ihanneliitto-osastoja perustettiin Tampereen seudulla jo työväenliikkeen ensimmäisen järjestäytymisaallon aikana, 1900-luvun alussa. Pispalassa asunut Hilma Koivunen oli tyttärensä Martta Keltamäen mukaan innolla mukana työväen naisliikkeessä ja lapsijärjestöissä. Martan koti oli poliittisen toiminnan keskus Pispalassa, sillä myös hänen isänsä Aatto Koivunen oli aktiivisesti mukana työväenyhdistyksessä ja toimi venäjänkielentaitoisena tulkkina bolševikkien kokouksessa Tampereen työväentalolla vuonna 1905. Hilja Pärssinen ja Aura Kiiskinen kävivät ohjaamassa Ihanneliitto-työn alkuun Tampereella ja myöhemmin, kun Anni ja Anton Huotari muuttivat Tampereelle Antonin aloittaessa *Kansan Lehden* toimittajana vuonna 1906, heidän siteensä Tampereelle tiivistyivät. Pispalassa järjestettiin vuonna 1910 Ihanneliiton ohjaajakurssi, johon osallistui 28 henkilöä, mukaan lukien Hilma ja Aatto Koivunen, Matilda ”Tintti” Kaihosalo⁹ sekä Anni ja Anton Huotari. Todennäköisesti he toimivat kurssin opettajina. SKDL:n Pohjois-Hämeen kansanedustajana vuosina 1944–1966 toiminut Elli Stenberg muisteli myöhemmin lämmöllä Ihanneliitto-aikaa ja Kaihosaloa, joka oli lapsille mieluinen ja innostava ohjaaja. Myös Martta Keltamäki palasi vielä vuosikymmeniä myöhemmin kotonaan pidettyihin kokouksiin, niiden osallistujiin ja innostavaan ilmapiiriin:

Lapsen mieli on kuin imupaperia. Muistan ihmisten ilmeet, käsien heilahdukset ja kun innostuessaan nousivat, menivät sei-

nältä toiselle ja koettivat todistella omaa asiaansa. ... Nimittäin aina kun oli vaikea paikka, ei mikään muu ole ollut sellainen kannustin kuin nämä lapsuuden kokemukset.¹⁰

Työläisnaisliiton tavoitteena oli kasvattaa luokkatietoinen ja solidaarinen kansalainen. Opetuksessa painotettiin lasten kannustamista, ihmisarvon- ja oikeudentunnon herättämistä sekä sukupuolten välistä tasa-arvoa. Tavoitteita tukivat väkivallaton kasvatus niin kotona kuin kerhoissa sekä tekemällä oppiminen ja kaksisuuntainen vuorovaikutus vanhempien, ohjaajien ja lasten välillä. Keskeiset arvot olivat sosialismi, tasa-arvo ja pasifismi.¹¹

Ensimmäinen maailmansota muutti kansainvälistä työväenliikettä; eri Euroopan maissa maltilliset sosialistit liittyivät porvariston rinnalle hyväksymällä kansalliset edut ja tavoitteet sodassa, kun taas vähemmistöön jääneet radikaalit sosialistit korostivat työväenluokan, proletariaatin, yhtenäisyyttä ohi kansallisuuksien. Jakolinjat tiedostettiin myös Suomen työväenliikkeessä ja erityisesti ensimmäinen Ihanneliitto-sukupolvi, joka nyt vaikutti nuorisoliitossa, suhtautui kielteisesti nationalismiin, mutta erittäin myönteisesti luokkataisteluun. Nuoret olivat kasvaneet aikuisuuteen aikana, jolloin väkivalta eri muodoissaan ja eri intensiteetillä toteutettuna läpäisi koko yhteiskunnan ja maailman. Väkivalta oli yleinen, hiljaa hyväksytty menetelmä ristiriitojen ratkaisussa, oli sitten kyse paikallisesta työtaistelusta, kansannoususta tai maailmansodasta. Jääkäriliikkeen päämäärät, tsaarin hallinnon vastustaminen ja itsenäisyys, samoin kuin eri Euroopan maiden demokratialiikkeiden tavoitteet edellyttivät toteutuakseen väkivaltaa.¹² Tätä taustaa vasten väkivaltaisten menettelytapojen nousu keskusteluun myös nuorisoliitossa, ei ollut poikkeuksellista. Vielä vuoden 1908 liittokokous hylkäsi ne suurella enemmistöllä, mutta järjestäytynyt vastarinta ja pyrkimys murtaa vanha valta vaikka väkisin, tekivät paluun menettelytapoihin keväällä 1917. Nuorisoliittolaiset, jotka oli aikoinaan kasvatettu pasifismin hengessä, olivat valmiita terävöittämään ja ajanmukaistamaan varhaisnuorisojärjestön julkista toimintaa militaristisilla ja hierarkkisilla elementeillä keväällä 1917.¹³

Riihimäen järjestönuoria Lasten Raittiuspäivillä 1923. Kuva: Kansan Arkisto.

Naiset ja nuoret katsoivat kasvatustyötä eri positioista. Familistinen perhemalli ja yhteiskunnallinen äitiys¹⁴ vaikuttivat vahvasti vanhempaa sukupolvea edustaneisiin työläisnaisiin. He olivat aikansa ja yhteiskuntansa jäseninä omaksuneet tiedostamattaankin aikalaiskäytäntöjä ja arvoja, jotka pönkittivät vallitsevia sukupuolituneita normeja. Vaikka he taistelivat työläisäitien puolesta, puhuivat tasa-arvosta ja toteuttivat sitä käytännön kasvatustyössä, ottivat he luontevasti vastuun perheeseen, kasvatukseen ja huolenpitoon liittyvistä asioista työväenliikkeessä.¹⁵ Ensimmäinen Ihanneliitto-sukupolvi oli puolestaan varttunut uudenglaisessa, eturistiriitojen repimässä yhteiskunnassa, mikä vaikutti heidän käsitykseensä poliittisesta kasvatuksesta.

Maailmansodan väkivaltakoneisto ulottui myös Suomeen muun muassa kiristyneenä kontrollina kaikilla tasoilla, sensuurina ja separatistiseksi katsottujen järjestöjen, kuten jääkäriiliik-

keen sekä partion ja Ihanneliiton, toiminnan kieltämisenä. Nuoret varttuivat kaiken tämän keskellä ja kun vielä elintarvikepula, työttömyys ja poliittiset kiistat työväestön ja porvariston välillä kevästä 1917 alkaen kasvoivat, kokivat nuoret tärkeäksi luoda uudenlaisia, aikaansa vastaavia toimintatapoja lapsityöhön. Nuoret tulivat laajalla rintamalla mukaan varhaisnuorisotyöhön noudattaen näin Sosialistisen Nuorison Internationaalin vuoden 1915 julkilausumaa olla edelläkävijä sosialistisessa kasvatuksessa. Entiset ihanneliittolaiset olivat aktiivisia eri puolilla Suomea, mutta Järjestönuorten Liiton perustamiseen johtaneen alkusäyksen antoivat Sörnäisten sosialidemokraattiset nuoret, jotka puheenjohtajansa Toivo Antikaisen¹⁶ johdolla ehdottivat uudelleen perustettavaksi valtakunnallista lapsijärjestöä. Se sai tuulta siipiensä alle vasta vuoden 1917 puolella, kun SDP:n eduskuntaryhmän naiset tulivat hankkeeseen mukaan

Nuorisoliittolaiset olivat valmiita sivuuttamaan Ihanneliiton aikaiset eettismoraaliset tavoitteet ja keskittymään enemmän luokkatietoisien taistelijan kasvattamiseen. Käytännössä nuorisoliiton miespuoliset edustajat jättivät Ihanneliiton aikaisten ”antimilitaristitädit” vähemmistöön ja linjasivat tulevan organisaatiomallin ja toiminnan hierarkkisemmaksi, militaristisemmaksi ja luokkakantaisemmaksi. He halusivat hyödyntää ja kopioida niitä aikakauden tekijöitä, jotka innostivat lapsia järjestötoimintaan, eli ottaa mallia partiolaistyön muodoista ja sisällöistä. Aiheesta oli käyty keskustelua jo kuusi vuotta aiemmin, kun partiolaistoiminta oli rantautunut Suomen kaupunkeihin ja osoittautunut vakavasti otettavaksi kilpailijaksi, mutta merkittäviä päätöksiä tehtiin vasta kesällä 1917. Toimittajan ja nuorisoliiton entinen sihteeri, Jussi Railon, tuolloin kirjoittamassa *Järjestöpojat ja järjestötytöt* -ohjekirjasessa esitettiin erillisten tyttö- ja poikaosastojen perustamista, järjestöpukujen ja tunnusten käyttöönottoa sekä toiminnallista koulutusta.¹⁷

Suomen Työväenjärjestönuorten Liitto perustettiin virallisesti lokakuussa 1917, omien sanojen mukaisesti Suomen työväenluokan alle 16-vuotiaiden ”itse toiminnan ja itsehallinnan järjestöksi. Sen tavoitteena oli kasvattaa työläislasten ”yhteenkuuluvaisuuden

tunnetta, järjestyskykyä, kuntoisuutta, sorrettujen puolustamista sekä halua kehittyä tietoisiksi, taitoisiksi ja siveellisesti lujatahtoisiksi taistelijoiksi”.¹⁸ Railon mallia ja perustamiskokouksessa asettuja tavoitteita ei ehditty ottaa käytäntöön, sillä talvella 1918 puhkesi sota. Erimielisyys toiminnan muodoista ja sisällöstä jäi kuitenkin kytemään, ja siihen palattiin useasti 1920-luvulla.

Myös työväenliikkeen sisäinen hajaannus maltilliseen sosialidemokraattiseen ja radikaaliin vasemmistolaiseen suuntaukseen vaikutti sodan jälkeen sosialistiseen kasvatustyöhön monin tavoin. Näkyvin seuraus oli Järjestönuorten Liiton hajoaminen, kun sosialidemokraatit vuonna 1921 jättivät järjestön ja sen rahoittamisen. Osa Järjestönuorten osastoista siirtyi sosialidemokraattiseen liikkeeseen, mutta valtakunnallisen varhaiskasvatustyön SDP sai koordinoitua vasta vajaat neljä vuotta myöhemmin, kun Lapsijaosto aloitti toimintansa osana Sosialidemokraattista Raittiusliittoa. Tuolloin alettiin julkaista myös lapsille suunnattua raittiuslehteä nimeltä *Sarastus*. Vuonna 1924 liitossa oli 12 lastenosastoa ja niissä 600 jäsentä.¹⁹

Socialidemokraattisen Raittiusliiton Lastenjaoston vetäjinä oli tuttuja henkilöitä edelliseltä vuosikymmeneltä, kuten Maria Paaso ja Anni Huotari. Loppukesästä 1925 liitto ryhtyi rakentamaan valtakunnallista verkostoa. Huotari ja Paaso laativat lasten toiminnasta ohjelman ja ohjeet, jotka julkaistiin sanomalehdissä ja lähetettiin kiertokirjeinä liittoon kuuluville työväenyhdistyksille ja raittiusosastoille. Vuoden 1928 lopulla liitolla 85 lastenosastoa, joissa oli jäseniä yhteensä 4 940. Suurin osa jäsenistä keskittyi Varsinais-Suomeen, Helsingin seudulle ja Kaakkois-Suomeen. Pohjois- ja Keski-Suomi olivat Sosialidemokraattisen Raittiusliiton Lasten jaoston heikkoja alueita, mutta Pohjois-Hämeeseen liitto kohdisti tulevaisuuden toiveita. Liitolla oli vuoden aikana 49 eri luennoitsijaa, joista mainittakoon tunnetuimpia, kuten Miina Sillanpää, Hilja Pärssinen, Anni Huotari ja Väinö Voionmaa. Kerhojen toiminnan pääasiallinen sisältö oli alkuun raittiuustyö, mutta seuraavina vuosina toimintaan tuli mukaan retkeily, näytelmäkerhot ja maakunnallisten lastenpäivien vietto ohjelma-numeroineen. Vuonna 1928 liitto halusi

muuttaa sääntöjä länsimaisten lastenjärjestöjen mallin mukaisesti niin, että lapset jaettiin eri ryhmiin sekä iän että sukupuolen mukaan. Heitä kannustettiin omatoimisuuteen ja itsehallintaan. Liike ei kaihtanut myöskään kristillisen perinnön esiintuomista julkaisuissaan, sillä esimerkiksi joulukuun *Sarastuksessa* kerrottiin Jeesuksesta. Varhaisnuorten yhteiskunnallisiin opintokerhoihin otettiin puolestaan mallia Ruotsista, ja tunneilla tutustuttiin yleiseen historiaan Henrik van Loonin ”*Ihmiskunnan historian*” ja H. C. Andersenin satujen pohjalta.²⁰

Yksittäisiä sosialidemokraattisia lasten raittiusosastoja oli perustettu jo vuonna 1924, esimerkiksi Tampereen Sos.dem. Lasten Raittiusseura²¹ lokakuussa. Vuonna 1929 sillä oli jo useita eri jaostoja, kuten Pienten lasten jaosto sekä Päivän Pojat ja Päivän Tytöt. Raittiusaatteen lisäksi seurassa harrastettiin retkeilyä, näyttelemistä, kansantantua ja toimitettiin omaa lehteä, joista *Päivänsäde* oli tyttöjen ja *Rynnäkköön* poikien toimittama. Myös Tahmelassa, Rantaperkiössä, Nokiolla ja Messukylässä toimi lasten raittiuskerho.²² Valistustyön, leikin ja laulun toivottiin kasvatavan lapset sosialidemokraattisen liikkeen jäseniksi, samalla kun liikkeen keskeinen tasa-arvon ihanne alistettiin vallitseviin sukupuolittuneisiin malleihin lapsi- ja nuorisotoiminnassa.

Messukylän sos.dem. Järjestönuoren tilanne kuvaa hyvin työväenliikkeen suuntataistelua, minkä kohteeksi myös lasten järjestöt joutuivat 1920-luvulla. Vuodesta 1920 säilyneiden pöytäkirjojen mukaan järjestön sosialidemokraatit saivat pyristelyä irti vasemmistolaisten vallasta vasta vuonna 1925, jolloin perustettiin Messukylän sos.dem. Raittiusliiton lastenosasto. Valtataistelu kulminoitui kiistaan osaston nimestä, ja se alkoi jo helmikuussa 1921. Tuolloin osaston nimi säilyi entisellään Messukylän naisyhdistyksen antaessa luvan käyttää sos.dem. Järjestönuoret -nimeä. Pian, kesällä 1921, osasto muutti nimensä Messukylän Järjestönuoriksi ja liittyi seuraavana vuonna Suomen Työväen Raittiusliittoon. Vasemmistosuuntaus oli päässyt niskan päälle, mutta niin kutsuttu ”Kallion leikkaus”²³ eli vasemmistolaisen liikkeen johtajien pidätykset ja järjestöjen lakkauttamiset valtakunnallisesti mutta myös paikallistasolla Tampereella, hyödyttivät Mes-

sukylän Järjestönuorten toiminnan vuonna 1923. Osaston toimikunnan viimeisen kokouksen pöytäkirjassa todettiin, ettei päätöksiä voitu vajaan lukuisena tehdä.²⁴

Vuonna 1925 Messukylän lastenosasto siirtyi siis jälleen sosialidemokraattiselle liikkeelle nimellä Messukylän sos.dem. raittiusliiton lastenosasto. Se keräsi toimintaansa noin 60 lasta, järjesti retkiä, ohjelmallisia kokouksia, urheilua ja iltamia. Liiton vuoden 1928 sääntömuutosten mukaisesti lasten aktiivisuus ja vastuuntunto nousivat keskeisiksi tavoitteiksi, ja niitä harjoitettiin muun muassa antamalla lasten järjestää kokouksia ja olla niissä toimitusijoina. Syksyllä 1929 lapset saivat päättää osaston uuden nimen ja suoritetun äänestyksen pohjalta se tuli nyt muotoon Messukylän lasten raittiusosasto Toivo. Liiton sääntömuutoksen mukaiset sukupuolittuneet käytännöt otettiin myös käyttöön ja niitä vahvistettiin tietoisesti. Vaikka kokouksia ja retkiä tehtiin yhdessä, sukupuolen mukaan järjestettyä toimintaa suosittiin; tytöille ja pojille oli omat ryhmänsä, ohjaajansa ja tehtävänsä. Pojat voimistelivat ja pelasivat pesäpalloa, kun taas tytöt leikkivät ja tanssivat. Juhlissa pojilla oli esitettävänä reipas voimistelunumero ja tytöillä tanssillinen leikki. Kokouksissa puheenjohtajaksi valittiin usein poika ja sihteeriksi tyttö.²⁵

Sosialidemokraattisen kasvatustyön ohjaajien kurssitus oli säännöllistä ja sitä järjestettiin lähinnä Etelä-Suomessa. Tampereella helmikuussa 1929 järjestettyyn Raittiusliiton lastenohjaajakurssille osallistui 29 osastojen aktiivia Keski-Suomea, Tampereen seutua ja Hämettä myöten. Myös Messukylän lastenosasto oli lähettänyt kaksi osallistujaa. Kyseiseltä kurssilta ei ole säilynyt kurssiohjelmaa, mutta todennäköisesti se oli samanlainen edellisvuonna Helsingissä pidetyn kurssin kanssa. Tuolloin kurssilla perehdyttiin lastenosastotoiminnan keskeisiin periaatteisiin, lasten psyykkiseen kehitykseen, liikuntakasvatukseen sekä aiheisiin liittyvään kirjallisuuteen. Osa luennoitsijoista johdatti osallistujat yleiseen järjestötyöhön sekä voimisteluharjoituksiin ja leikkeihin.²⁶ Huomattava ero esimerkiksi Sortavalassa neljä vuotta aikaisemmin pidettyyn kurssiin oli se, että raittius- ja kieltolakiasiat,

lasten raittiuskasvatus ja terveydenhoito eivät olleet kursseilla erillisinä teemoina.²⁷

Järjestönuori

– tietoinen, taitoinen ja siveellinen taistelija

Vuoden 1917 puolella Järjestönuorista suunniteltiin järjestöä, joka olisi haastanut partiolaiset kilpailussa lasten suosiosta. Jussi Railon ehdotuksessa järjestönuorista oltiin muokkaamassa ulkoisesti yhtenäinen joukko uniformuineen, hihamerkkeineen ja tervehdyksineen. Lisäksi organisaatio olisi rukattu hierarkkiseksi ja se olisi jaettu sukupuolen mukaan osastoihin. Kasvatuksessa olisi painotettu toiminnallisuutta, kuten retkiä, urheilua ja selviytymistaitoja ja jossain vaiheessa jopa opetus olisi jätetty pois ohjelmasta. Railon mukaan opetukseen liittyvät asiat olivat koulun vastuulla eikä lapsille ollut syytä opettaa luokkataisteluteoriaa vaan he oppisivat porvariston ja köyhälistön eron järjestyksessä yhteistoiminnassa ja harjoituksissa. Tämä oli täysin vastakaista Ihanneliitto-toiminnan periaatteiden kanssa. Ei ihme, että Työläisnaisliiton aktiivit pitivät suunnitelmaa yhteiskunnallisesti, poliittisesti ja kasvatuksellisesti heikkona. Muun muassa Maria Paaso kritisoi sitä militaristiseksi ja ylimalkaiseksi.²⁸

Kansalaissota muutti tilanteen: nuoret miehet pakenivat Suomesta ja jättivät Järjestönuoret²⁹ naisten palatessa valtaan. Sodan jäljiltä Suomessa oli yli 15 000 punaorpoa ja lisäksi tuhansia muuten turvattomissa oloissa elävää lasta. Valkoinen Suomi halusi kasvattaa heistä kuuliaisia kansalaisia, mikä tarkoitti orpojen erottamista perheistään ja työläisyhteisöistään. Mutta työväenliikkeessä oltiin toista mieltä; punaorvot haluttiin pitää osana yhteisöä, heille kerättiin rahaa ja järjestettiin virkistäytymistä.³⁰ Koskaan ennen kasvatustyö ei ollut näyttäytynyt niin merkityksellisenä, mitä heijasteli Järjestönuorten toisen liittokokouksen julkilausuma: ”Meidän on itse kasvatettava lapsemme, oman henkemme mukaisesti, omissa järjestöissämme”.³¹

Järjestönuorten toiminta virisi pikkuhiljaa vuoden 1919 aikana. Keväällä nuorisoliitto, naisliitto ja raittiusliitto olivat aloitteentekijöinä valtakunnallisen järjestäytymisen ja liittokokouksen suhteen. Ensitöikseen toimikunta järjesti ohjaajakurssin Helsingissä. Muutamat osastot aloittivat Tampereen osaston tavoin säännölliset kokoontumiset. Juuri ennen vappua, huhtikuussa 1920, STJN-liitto piti toisen edustajakokouksensa. Se irrottautui vuoden 1917 sotilaallisesta ohjelmasta ja hierarkkisesta järjestörakenteesta³² ja hyväksyi tavoitteekseen yleistietoisuuden, sosialistisen maailmankuvan ja luokkatietoisuuden opettamisen lapsille. Toimintamodoissa painotettiin jälleen sunnuntaikokoontumisia, leikkejä, lauluja ja esitelmää Railon ja nuorisoliittolaisten suosimien vakoiluleikkien sijaan. Seuraavan liittokokouksen, joka pidettiin kaksi vuotta myöhemmin Helsingissä, tärkein päätös oli aloittaa yhteistyö Työväen Raittiusliiton kanssa muun muassa yhteisten piirijärjestöjen ja toimitilojen muodossa. Liitot perustivat yhteisen *Varhaisnuoriso*-lehden, joka keskittyi alkoholinvastaiseen työhön.³³

Tampereen Järjestönuoret oli monitasoinen järjestö, jossa organisatorista valtaa käytti toimikunta. Se koostui naisyhdistyksen ja nuorisoliiton jäsenistä, joista puheenjohtajina toimivat Martta Lehtimäki vuonna 1919, Tyyne Kalliokoski vuonna 1920 ja J. Johteinen ja Saima Bruun vuonna 1921. Muina jäseninä oli myös tuttuja aktiiveja Tampereen työväenliikkeestä, kuten Urho Alander, Elli Stenberg ja Matti Keskinen.³⁴ Toimikunnan tehtävänä oli suunnitella ja koordinoita osaston toiminta, hankkia tilat, rekrytoida ohjaajat, neuvotella sidosryhmien kanssa ja hankkia rahoitus. Se neuvotteli lapsille kokoontumistilat keskustan kansakoululle ja työväentalolle, tilasi liitolta jäsenkortit ja metalliset merkit osaston jäsenille, järjesti iltamia ja retkiä ja piti yhteyttä muihin Tampereella oleviin Järjestönuorten osastoihin, joita oli Messukylässä, Pispalassa, Rantaperkiössä ja Tahmelassa.³⁵

Tampereen Järjestönuorissa lapset jaettiin tyttöjen ja poikien liikuntaryhmiin vielä 1920-luvun alussa. Sen sijaan sekä tytöt että pojat pääsivät tasapuolisesti puheenjohtajiksi lasten omista kokouksista, jotka muodostivat järjestötasolla toisen kokonaisuuden.

Lasten kokoukset jakaantuivat yleisiin ja harrastuskerhojen kokouksiin. Yleiskokouksen lisäksi ainakin puhe- ja keskustelukerhon sekä toveripiirin kokouksista pidettiin pöytäkirjaa. Lasten kokousten osallistujamäärät vaihtelivat 27:stä yli 200:een. Kokouksissa valittiin aina puheenjohtaja ja sihteeri, seuraavan kokouksen ohjelman suorittajat, esitettiin ohjelmanumerot ja arvioitiin ne sekä lopuksi laulettiin. Toisinaan ohjelmassa oli aikuisten alustuksia urheilusta, toverihengestä tai sivistyksestä ja lokakuussa 1920 päätettiin perustaa oma lehti *Pikku Punikki*. Lasten kokouksissa oli aina paikalla ohjaaja.³⁶

Sodan jälkeen sosialistinen lapsi- ja varhaisnuorisotyö oli osin palannut Ihanneliitto-ajan linjoille, mitä nuorisoliittolaiset eivät katselleet hyvällä. Heidän mukaansa, luokkatietoisuutta ei kasvatettu keijukaisleikeillä ja iltamien järjestämisellä.³⁷ Niinpä liiton muuttaminen vallankumouksellisemmaksi tavoitteiltaan ja toiminnaltaan alkoi heti seuraavana vuonna. Näkyvin tulos oli järjestölehden vaihtaminen sosialismista, luokkapohjaisesta toiminnasta ja Järjestönuorista kertovaksi *Punalipuksi*.³⁸

Vuonna 1920 perustettu Suomen Sosialistinen Työväenpuolue (SSTP) oli julkinen, edustuksellinen puolue, joka sijoittui aatteellisesti sosialidemokraattisesta puolueesta vasemmalle. Viimeistään vuoden 1921 jälkeen SSTP sai vahvaa poliittista ohjasta Suomen Kommunistiselta Puolueelta (SKP). Vasemmiston hallitsemia järjestöjä 1920-luvun alussa olivat myös Sosialidemokraattinen Nuorisoliitto ja Sosialidemokraattinen Naisliitto. Käytännössä monet SSTP:n, nuorisoliiton ja naisliiton toimittajat olivat samanaikaisesti maanalaisen kommunistisen liikkeen työntekijöinä paikkakunnallaan. Esimerkiksi Tampereella SSTP:n Pohjois-Hämeen piiriorganisaattoreista muun muassa Gunnar Keltämäki, Karl Söderström ja Eeva Sassi-Korhonen toimivat myös SKP:n palkkalistoilla. Useimmat nuorisoliittolaiset olivat myös sidoksissa kommunistiseen liikkeeseen ja myöhemmin 1920-luvulla olivat perustamassa maanalaista kommunistista nuorisoliittoa, SKNL:oa. Ei ollut ihme, että he olivat tyytymättömiä sosialidemokraattisten naisten poliittisiin linjauksiin Järjestönuorissa. SSTP:n, nuorisoliiton ja naisliiton jäsenet alkoi-

vat edistää Järjestönuorten Liiton toiminnan poliittisen sisällön muutosta. Suunnitelmiin tuli kuitenkin katkoksia, kun viranomaiset pidättivät vasemmistolaisen työväenliikkeen keskeisiä toimihenkilöitä useaan otteeseen 1920-luvulla. Pidempi jakso, jolloin Järjestönuorten liittoa rakennettiin vasemmistolaisen ja kommunistisen ideologian pohjalta, ajoittui vuodesta 1925 vuosikymmenen loppuun. Tuolloin Järjestönuoret liitettiin SKNL:n alaisuuteen ja ”vanhat naiset” syrjäytettiin lopullisesti.³⁹

Prosessi oli alkanut paikallistasolla aikaisemmin, ja Tampereella viimeistään vuonna 1921 niin kuin Messukylän osaston esimerkki osoittaa. Tampereen Järjestönuorissa vasemmisto sai vallan lokakuussa 1921, mistä kertoi osaston liittyminen Työväen Raittiusliittoon⁴⁰. Luokkataistelulinja näkyi muun muassa helmikuussa 1922, kun lasten kokous päätti ”valtavalla enemmistöllä” pyytää Tampereen sos.dem. Nuorisoseuraa erottamaan osaston ohjaajana toimineen rouva Bruunin Järjestönuorten toiminnasta hänen ”röyhkeän ja sopimattoman käytöksensä vuoksi”. Esimerkkejä rouva Bruunin käytöksestä ei tarkemmin kerrota, mutta aikaisempien pöytäkirjojen mukaan hän oli jättänyt eriävän mielipiteen osastolehden nimestä, laulattanut lapsille kansallisia lauluja ja käyttänyt raamatullisia vertauskuvia puheissaan. Ilmeisesti hän ei kokousväen (ja vanhempien) mielestä ollut riittävän aatteellinen. Päätöksen vakuudeksi lapset lauloivat Kansainvälisen.⁴¹

Osaston aikuiset eivät halunneet suoraan saattaa lapsia keskele suuntaristiriitoja. Ainakin marraskuussa 1922 toimikunta teki päätöksen, että ”ei vast’edes saa lapsille puheessa eikä missään muussakaan muodossa loukata työväen kumpakaakaan suuntaa. Vaan on lapsille selvitettävä vaan työväestön ja porvariston välistä taistelua”.⁴² Samanaikaisesti he päättivät kuitenkin vahvistaa yhteistyötä Työväen Raittiusliiton kanssa ja valitsivat toimihenkilöikseen SSTP:n toimihenkilöitä ja lasten kokouksissa laulettiin nyt Köyhälistön marssia ja Taistelulaulua. Lasten kokouksissa kävi puhujia, kuten ’täti’ Peltonen⁴³, joka puhui ”hauskasti ja selvästi teki kysymyksiä lapsille ja lapset vastasivat”. Peltonen kysyi muun muassa mikä on vallankumous, mitä ovat suojelus-

kunnat ja mitä Järjestönuorissa opitaan.⁴⁴ Kaikki viittasivat siihen, että Tampereen Järjestönuoret olivat jo ennen vuotta 1925 vahvasti vasemmiston hallussa. Sen osoittaa osaston jäsenistökin, josta kehkeytyi myöhemmin paikallisen vasemmistolaisen liikkeen kantava voima: edellä mainitun Elli Stenbergin lisäksi Järjestönuorissa toimivat muun muassa Eino Johteinen, Arvo Lamminen, Eino Laakso ja Aili Mäkinen, jotka kaikki toimivat maanalaisen liikkeen tehtävissä joko piiri- tai puoluetasolla 1930-luvulla, sotien aikana tai niiden jälkeen.⁴⁵

Viidennessä liittokokouksessaan vuonna 1927 Järjestönuoret saivatkin päätökseen yhden keskustelua aiheuttaneen kiistan, kun kokous puolsi yhtenäisen järjestöpuvun ja liittomerkin hankintaa.⁴⁶ Aikakaudelle oli tyypillistä erottautua omaksi ryhmäkseen tietyin symbolein, seremonioin ja iskulausein, joten Järjestönuorten Liitto seurasi tässä muun muassa partiolaisten ja suojeluskuntapoikien esimerkkiä. Uniformua, hihamerkkiä, liinaa ja vyötä käytettiin aina liiton ja liikkeen virallisissa tilaisuuksissa, kuten poliittisissa juhlissa, kokouksissa ja julkisissa mielenosoituskulkuissa vappuna ja kansainvälisenä lasten päivänä. Puku ja symbolit vahvistivat Järjestönuorten identiteettiä ja yhteenkuuluvaisuuden tunnetta, antoivat kollektiivista suojaa ja tekivät nuoret näkyväksi ryhmäksi yhteiskunnassa, mutta toisaalta asettivat rajoja suhteessa muihin ryhmiin, kuten sosialidemokraattiseen varhaisnuorisojärjestöön tai partiolaisiin.

Tavoitteet ja niiden toteutuminen

Jo Järjestönuorten Liiton kolmas liittokokous vuonna 1922 oli määritellyt tehtäväkseen valmistaa nuoriso ottamaan yhteiskunnan johdon käsiinsä, minkä vuoksi kasvatuksessa oli annettava ”ne henkiset ja ruumiilliset avut, joita he elämässään ja ennen kaikkea luokkataistelussa tulevat tarvitsemaan”.⁴⁷ Vastassa olivat valkoisen Suomen uskontoon, konservatismiin ja isänmaallisuuteen perustuva arvomaailma, joka yritettiin juurruttaa jokaiseen suomalaiseen lapseen kansakoulun, kirkon ja valkoisen Suomen

Pispalan Järjestönuoria liittopuvuissaan työväentalon pihalla. Kuva: Terhi Koskiman kokoelmat. Punainen Pispala/kuvat.

järjestöjen työllä.⁴⁸ Järjestönuorten Liiton tehtävänä oli määritellä keinot, miten kasvattaa nuori sukupolvi sosialistiseksi, ja saada myös vanhemmat vakuuttuneiksi kasvatustyön tärkeydestä.⁴⁹ Työläislapsista piti kasvattaa luokkatietoiseksi, heidät piti opettaa tunnistamaan työläistäustastansa ja ammentamaan sen sosiaalisesta, kulttuurisesta ja poliittisesta pääomasta tietoja ja taitoja yhteiskunnalliseen toimintaan. Kaiken käytettävissä olevan aineiston – Järjestönuorten asiakirjojen, *Punalipun*, työväenlehtien ja muistelmien – pohjalta olen tehnyt johtopäätöksen, jonka mukaan Järjestönuorten Liiton koulutus ja kasvatustyö kiteytyi neljään tavoitteeseen: olla hyvä toveri, tuntee solidaarisuutta, ymmärtää liikkeen kansainvälinen luonne ja omaksua sosialismi.

Hyvän toverin ominaisuuksia olivat ahkeruus, raittius, urheilullisuus ja kiinnostus kulttuuriharrastuksiin. Lisäksi hänen odotettiin olevan hyväkäyttöinen sekä ystävällinen muille lapsille eli

kaiken kaikkiaan häneltä vaadittiin samoja yleisiä ominaisuuksia kuin vaikkapa valkoisen Suomen hyvältä kansalaiselta. Tampereen järjestönuoret keskustelivat kokouksessaan aiheesta ”Onko Järjestönuorten oltava kohteliaita lähimmäisilleen ja toverillisia toisilleen” ja päätyivät tulokseen, että hyvä toveri-henki pitää säilyttää ja ”järjestys on ehdottomasti pidettävä kaikkialla missä järjestönuoret kokoontuu”.⁵⁰ Kerhoissa käytiin myös läpi Suomen historiaa ja kulttuuria, vaikkakin työväenliikkeen näkökulmasta, joten myös työläislapsia kasvatettiin suomalaisuuteen ja Suomen kansalaisiksi. Heidän haluttiin osallistuvan yhteiskunnan rakentamiseen joka saralla, ja niinpä kansallispuvussa tanhuavat lapset olivat tuttu näky myös työläislasten juhlissa 1920-luvulla. Mutta eroavaisuuksiakin heidän välillään oli – hyvä toveri oli Suomen kansalainen, joka oli omaksunut sosialistiset arvot ja hänellä oli erityinen side työläisyhteisöön.⁵¹

Tuo side, yhteenkuuluvuuden tunne, oli solidaarisuutta, mutta solidaarisuutta oli myös tuen osoittaminen toista järjestönuorta, työläisiä tai heikommassa asemassa olevia kohtaan. Solidaarisuuskasvatus oli sosialistisen kasvatuksen kulmakivi. Järjestönuorissa se oli hyvin omakohtaista ja ajankohtaista punaorpotilanteen vuoksi. Punaorpoja oli mukana järjestönuorten toiminnassa, heitä oli työläisyhteisöissä ja kouluissa. Lapset pystyivät tunnistamaan ja tuntemaan punaorpoja kohdanneen epäoikeudenmukaisuuden ja elämisen niukkuuden. Jokaista lasta rohkaistiin tekemään osansa punaorpojen hyväksi ja kohtaamaan heidät tasavertaisina tovereina. Lapset myivät lehtiä ja järjestivät iltamia, joista saatu tuotto lahjoitettiin punaorpo-järjestölle. Punaorvoille järjestettiin juhlia ja heitä oli mukana pioneerileireillä. Järjestönuorten Liitto oli aktiivinen hankkeessa, jonka tuloksena Suomeen rakennettiin punaorpojen kesäkoteja. Solidaarisuutta osoitettiin myös maailman köyhille lapsille. Heillekin kerättiin rahaa ja lähetettiin avustuksia. Esimerkiksi Tampereella järjestönuoret suunnittelivat pitävänsä juhlia, joiden tavoitteena oli kerätä varoja Venäjän nälkää näkevien lasten hyväksi ja Rovaniemen järjestönuoret lahjoittivat iltamista saadut 200 markkaa punaorpojen kesäsiirtolaa varten. Lisäksi lasten vaikeista tilanteista eri maissa keskusteltiin

Suomen Työväen Järjestönuorten Liiton leiri Rovaniemellä, 1925–30. Kuva: Kansan Arkisto.

kerhoissa ja joskus heihin otettiin yhteyttä kirjeiden välityksellä. Suomen järjestönuoret saivat myös osakseen solidaarisuutta, kun amerikansuomalaiset Ihanneliitto-osastot keräsivät vastaavasti rahaa erilaisilla tempauksillaan ja lähettivät apua Suomeen.⁵²

Solidaarisuuskasvatus aukaisi tietä kansainvälisyyskasvatukseen, joka oli ikään kuin sisäänleivottuna sosialismissa. Lapsille opetettiin työväenliikkeen kansainvälinen luonne painottamalla työväenluokan kansainvälisesti yhteisiä tavoitteita ja intressejä. Samanaikaisesti kritisoiitiin kapeakatseista kansallismielisyyttä ja militarismia muistuttaen, että sosiaalisissa, taloudellisissa ja poliittisissa ristiriitatilanteissa proletariaatin etu meni aina kansallisen edun edelle. Tämä saattoi olla lapsille liiankin abstraktia, ja he tavoittivat kansainvälisyyden paremmin *Punalippu*-lehdessä julkaistujen, kansainvälisestä pioneeriliikkeestä kertovien artikkeleiden myötä. Jutuilla pyrittiin luomaan kuvaa pioneeri-

liikkeen yhteisistä, yllirajaisista tavoitteista ja toiminnan paikallisista variaatioista. Usein artikkelit kierrätettiin Neuvostoliiton kautta, kuten kirjoitus meksikolaisista punaisista pioneereista vuonna 1929. Siinä kerrottiin punaisten pioneerien liikkeen syntyvaiheista, jäsenmäärästä, toiminnasta ja jäsenistön sosiaalisesta koostumuksesta. Jutun mukaan meksikolaiset olivat aktiivisia uskonnonvastaisessa liikkeessä ja taistelussa imperialismia vastaan tunnuksilla ”Kädet irti Nicaraguasta!”⁵³ Oliko juttu totta, sillä ei ollut merkitystä, tärkeintä oli tuoda esiin liikkeen kansainvälinen luonne. Toinen keino oli aloittaa kirjeenvaihto ulkomaalaisen osaston kanssa. Järjestönuorten Liitolla oli hyvät yhteydet Saksaan, Ruotsiin ja Neuvostoliittoon, ja näistä maista vieraili myös delegaatioita liiton kesäleireillä. Toiminnallinen tapa korostaa kansainvälisyyttä oli viettää kansainvälistä lasten päivää juhlineen ja kulkueineen. Se ajoittui aina kesäkuun ensimmäiseen päivään.⁵⁴

Neljäs tavoite oli oppia sosialismin perusteet ja arvot. Tavoite oli moniulotteinen, sillä se ei edellyttänyt ainoastaan teoreettisia vaan myös käytännön taitoja, joita odotettiin aktiivisen kansalaisen osaavan. Tavoitteeseen pyrittiin opetusohjelman sisällöllä ja pedagogisilla keinoilla. Järjestönuorten Liitto koulutti ohjaajia kursseillaan Oulusta Helsinkiin ja Kuopiosta Vaasaan. Tampereen seudun ohjaajille järjestettiin kurssit Pispalassa ja Tampereella ja niissä opiskeltiin kasvatusoppia, sosialismin historiaa ja ammatillisen liikkeen toimintaa sekä harjoiteltiin lausuntaa, kokoustekniikkaa ja voimistelua. Järjestönuorten osastoissa oppimisessa huomioitiin lapsen kehitysvaiheet ja siksi ryhmät oli jaettu iän mukaan 7–10 -vuotiaisiin, 11–13 -vuotiaisiin ja 13–16 -vuotiaisiin. Tasa-arvon omaksumiseksi sekä tytöt että pojat olivat samassa ryhmässä, ja sukupuolen mukaan jako ryhmiin erikseen kiellettiin liiton jakamissa ohjeissa vuodesta 1927 alkaen. Lapsille opetettiin omatoimisuutta ja itseohjautuvuutta muun muassa kokoukikäytänteiden kautta. Lapset toimivat vuorollaan kokousten toimihenkilöinä, he valitsivat keskustelun aiheet ja ohjelmanumerot sekä toteuttivat ne itsenäisesti. Lisäksi heidän tuli oppia arvioimaan toistensa suorituksia. Tampereen järjestönuo-

ret esittivät kokouksessaan ohjelmanumeroita, jotka satapäinen kokousväki arvioi. Kerran ohjelman anti oli kovin heikko, sillä runonlausujan suoritus arvioitiin tyydyttäväksi ja laulajan peräti huonoksi. Ilmeisesti yleisö tunsu myötätuntoa esiintyjä kohtaan arvioidensa jälkeen, sillä se ehdotti, että enää ei arvioitaisi yksittäisiä esityksiä vaan kokonaisia ohjelmanumeroita. Lapset saivat myös tietyissä rajoissa tehdä henkilövalintoja; olivathan he muun muassa vaihtaneet epäsopivana pitämänsä osaston ohjaajan toiseen.⁵⁵

Varsinaisen sosialismin teorian opinnot sisälsivät esitelmiä ja luentoja historiallisen materialismin alkeista, esimerkiksi yhteiskuntien historiallisesta kehityksestä ja luokkataistelun historiasta sekä sosialistisen talousopin peruskäsitteistä, kuten tuotantovälineiden omistussuhteista, työn tuottamasta lisäarvosta ja sen jakamisesta. Liiton ohjeissa korostettiin, että yleissivistäviä aineita ei ollut tarpeen opiskella paitsi silloin, kun oli syytä oikoa koulussa opittuja, virheellisiä tulkintoja. Tampereen Järjestönuorten toimikunta keskustelikin kansakoulun opetuksesta syksyllä 1920, kun oli käynyt ilmi, että ”...siellä vallan opetetaan meidän maailmankatsomustamme vastaan esim. historiaa ja uskontoa”. Suunnittelun, asiaa käsittelevän vanhempainkokouksen päätöksistä ja mahdollisista jatkotoimenpiteistä ei ollut myöhemmissä pöytäkirjoissa mainintaa.⁵⁶ Historiaa, yhteiskuntaoppia ja uskontoa suositeltiin tarkasteltavan materialistisesta näkökulmasta ja näin ravisuttavan lasten käsityksiä koulussa opitusta. Lasten oli hyvä tietää myös työväenliikkeen ajankohtaisesta tilanteesta sekä raitiustyöstä.⁵⁷

Työväenliike ja valkoinen Suomi työläislapsen yhteiskunnallista ymmärrystä muovaamassa

Lasten sosialistinen kasvatusta koki samat mutkat ja vastamäet matkallaan kuin työväenliike yleensä 1920-luvun Suomessa. Valkoiset arvot läpäisivät koulun ja monen vapaa-ajan järjestöjen tavoitteet ja toiminnan. Työväenliike oli tiukan kontrollin alai-

sena samalla, kun se oli hajonnut maltilliseen ja radikaaliin suuntaukseen. Vuosituhannen alun sosialistinen kasvatustyö korosti pasifismia ja hyvän ihmisen ominaisuuksia. Työväenliikkeessä kasvatustyö oli naisten vastuulla eivätkä he kyseenalaistaneet tätä käytäntöä. Naiset onnistuivat työssään, mikäli mittarina pidetään ensimmäisen Ihanneliitto-sukupolven aktiivisuutta, mutta epäonnistuivat, jos asiaa tarkastelee ko. sukupolven omalla toiminnalla. Lapset varttuivat nuoriksi yhteiskunnassa ja maailmassa, jota sävytti jatkuva muutos, suuri taloudellinen, sosiaalinen ja poliittinen epävarmuus, sodat ja konfliktit eli he näkivät myös yhteiskuntaan vaikuttamisen keinot eri tavoin kuin opettajansa. Keväällä 1917 aloitteen kasvatustyössä ottivatkin nuorisoliittolaiset, joiden mielestä kasvatuksessa oli tärkeintä yhteiskunnallisella toiminnallisuudella saavutetut taidot ja oivallukset. He suosivat myös hierarkkista ja lievästi militaristista organisaatiota. Kansalaisista murensi tämän nuorisoliittolaisten kokeilun, kun sen keskeiset kannattajat joutuivat sodan lopputuloksen takia jättämään Suomen.

Lasten sosialistinen kasvatustyö virisi paikallistasolla vuoden 1919 aikana. Silloin alkoivat myös suunnitelmat uudesta valtakunnallisesta järjestäytymisestä, jossa olivat mukana tutut vaikuttajanaiset 1900-luvun alusta, ja niinpä toiminta ohjautui jälleen vanhoihin malleihin. Työväenliikkeen hajaannus saavutti naisliiton ja nuorisoliiton myötä myös Järjestönuorten Liitonkin; sosialidemokraattinen puoli jätti Järjestönuoret ja aloitti oman lapsitoimintansa ensin paikallistasolla sosialidemokraattien haltuun jääneiden osastojen puitteissa ja vuodesta 1925 alkaen Sosialidemokraattisen Raittiusliiton Lapsijaoston kautta Toivoja Päivän Nuoret -nimisissä osastoissa. Toiminnan moottoreina olivat Ihanneliitosta tutut henkilöt: Hilja Pärssinen, Maria Paaso ja Anni Huotari. Järjestönuorten Liitto sen sijaan vahvasti yhteistyötä muiden vasemmistolaisten organisaatioiden kanssa, muokkasi opetussisältöään luokkapohjaisemmaksi ja lasten toimintaa yhteiskunnallisemmaksi. Sen sijaan Päivän Nuorissa korostuivat ensisijaisesti raittiuustyö ja eettis-moraaliset asiat, ei niinkään luokka tai politiikka.

Suomen Työväen Järjestönuorten Liiton toiminnan tavoite oli tehdä lapsista aktiivisia kansalaisia, jotka pitäisivät työväen asiaa esillä julkisessa keskustelussa, mutta heidän mahdollisuutensa osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan omilla ehdoillaan vaikeutui koko 1920-luvun ajan. Järjestönuorten toiminta oli jo lähtökohtaisesti vaikeaa valkoisessa Suomessa eikä koko ajan kiristynyt, punaisiin ja erityisesti vasemmistolaiseen liikkeeseen kohdistunut kontrolli tehnyt tilannetta helpommaksi. Vuonna 1923 liikkeen jäseniä vangittiin, lehtiä ja toimitiloja suljettiin ja järjestöjä lakkautettiin niin kutsutun ”Kallion leikkauksen” yhteydessä. Myös Järjestönuorten toiminta lakkasi, kun keskeisiä nais- että nuorisoliittolaisia sekä liiton sihteeri pidätettiin, ja vuonna 1924 liiton sihteeri vangittiin. Seuraavan kerran viranomaiset olivat vasemmistolaisen liikkeen kimpussa vuonna 1925 syyttäen sitä maanpetoksellisesta toiminnasta, mutta tuolloin nuorisoliittolaiset olivat siirtäneet toimintansa osittain maan alle kommunistisen nuorisoliiton johdettavaksi.⁵⁸ Järjestönuorten paikalliset osastot jatkoivat toimintaansa normaaliin tapaan, sen sijaan valtakunnallinen organisaatio järjestäytyi uudelleen vasta vuodesta 1926 lähtien.

Lapset saivat seurata viranomaisten työväenliikkeeseen kohdistamia toimia aitiopaikalta, kun heidän ohjaajiaan pidätettiin tai he pakenivat Neuvostoliittoon siksi aikaa, kunnes tilanne rauhoittuisi. Tampereen järjestönuorten puhe- ja keskusteluryhmä käsiteli ohjaajansa alustuksen pohjalta kevään 1928 työläisten vangitsemisia, joita oli tapahtunut Tampereellakin. Ohjaajan mukaan ”ohranan” vangitsemiset eivät vaikuta, sillä liikkeen sisältä nousee aina uusia ”tietopuolisia johtajia” vangittujen tilalle. Kerhon yksitoista jäsentä päätyi keskustelussaan tulemaan, että ”vankila on koulu, jossa yhä vain tiedot kasvavat” viitaten poliittisten vankien käytäntöön opiskella ja jakaa tietoa keskenään. Kerho päätti julkaista mielipiteensä *Punalipussa*, jossa myös julkaistiin terveisiä vankilassa istuville ohjaajille.⁵⁹

Valtakunnalliset oikeistolehdet käynnistivät parjauskampanjan Järjestönuorten Liiton toimintaa kohtaan vuoden 1929 puolella. Kimmoke saatiin liiton pyytäessä kouluhallitukselta

kopioita puolustusvoimien ja Rauhanliiton kirjelmistä koskien mahdollisen maanpuolustuskoulutuksen aloittamisesta kouluissa. Järjestönuoret aloittivat militarismiin vastaisen kampanjan julkisilla foorumeilla ja levittivät sen kouluihinkin, jolloin oikeiston mitta täyttyi. Seuraava askel oli poliisin puuttuminen järjestönuorten kantamiin tunnuksiin vappukulkueissa, liittopukujen julkisen käytön kieltäminen ja lopulta kesällä 1930 liiton haastaminen oikeuteen. Kehityskulku liittyi saumattomasti yleiseen kommunismin vastaiseen liikehdintään samalla kun se pohjusti kommunistilakien säätämistä. Kesäkuussa Lapuan liikkeen miehet tunkeutuivat punaorpojen siirtolaan Mäntsälässä keskellä yötä, vangitsivat ohjaajat ja muiluttivat heistä osan itärajalle.⁶⁰

Viranomaisten vasemmistolaiseen liikkeeseen kohdistamat toimenpiteet heikensivät Järjestönuorten toimintamahdollisuuksia. Toisaalta ne tekivät näkyväksi ja todeksi liiton ohjaajien opeukset ja väittämät suomalaisen yhteiskunnan luokkaluonteesta. Kommunistilait lakkauttivat Järjestönuorten Liiton vuonna 1930. Järjestönuoret olivat kuitenkin ehtineet toimia koko 1920-luvun ja kasvattaa uuden, kriittisen sukupolven, joka nousi keskeiseen rooliin 1930-luvun sosialidemokraattisessa nuorisoliitossa tai kommunistien maanlaisessa toiminnassa.

Viitteet

- 1 Tampereen Järjestönuorten (TJN) toimikunnan (tmk) pöytäkirja (ptk) 21.5.1919; 3.6.–30.6.1919. Tampereen Järjestönuoret I, Sos.dem. Raittiusliiton arkisto, Työväen Arkisto (tästä lähtien TA).
- 2 Ålander 1995, 32, 50–53, 59–60; Huotari 1908, 2–4.
- 3 Wenger 1998, 4, 45–48; Katso primaari ja sekundaari sosialistaminen, Antikainen 2013, 28, 41–43.
- 4 Heikkinen & Leino-Kaukiainen 2011 passim.
- 5 Suomen Työväen Järjestönuorten Liiton ohjelma, 23.11.1920/11.8.1922. 1 C Painetut pöytäkirjat, Suomen Työväen Järjestönuorten Liitto, Kansan Arkisto (tästä lähtien KansA).
- 6 Gerrard 2013, 93–95; Teitelbaum 1993, 37–56.
- 7 Huotari 1908; Anttila 2009, 163, 187–189.
- 8 Ålander 1995, 15–21; Anttila 2009, 163–164.
- 9 Matilda Kaihosalo oli työväenliikkeen aktiivinen jäsen Tampereella vuosituhannen alusta alkaen. Hän oli mukana järjestämässä kommunistisen liikkeen maanalaista ja julkista toimintaa Tampereella vuoden 1918 jälkeen. Myöhemmin hän siirtyi töihin toimitsijaksi Helsinkiin, sitten Neuvostoliittoon ja kuoli Leningradin piirityksessä, Aatsinki, Lammi & Peltola 2007, 67; Lähteenmäki 1995, 197.
- 10 Martta ja Gunnar Keltamäen muistelmat; Elli Stenbergin muistelmat; Valokuva ”Ihanneliiton ohjaajakurssi Pispalassa”, KansA.
- 11 Anttila 2009, 172–177; Huotari 1908 passim.
- 12 Lakkojen murtamiset väkivalloin, esim. Laukon torpparit ja Perä-Pohjolan tukkityöläisten lakko v. 1906, Aatsinki 2009; Valtakoneistojen säätämätön väkivallan käyttö, esim. Tikka 2004, 44–55.
- 13 Parkkari 1970, 26–28.
- 14 Familistinen perhemalli syntyi 1800-luvulla ja sen muodostivat kristillisesti avioliittoon vihitty mies ja nainen, joilla kummallakin oli omat velvollisuutensa ja vastuunsa perheessä. Perhe oli porvarillisen yhteiskunnan tukipilari, kapitalistisia ja patriarkaalisia suhteita uudistava instituutio, jonka salaisuus nojasi sukupuolittuneeseen kasvatukseen, jossa isä edusti työn, talouden ja vallan kautta modernia, edistyksellistä ja julkista puolta, kun taas äidin vastuulle jäi ”luonnollisista tunteista”, kuten rakkaudesta ja hoivasta, sekä moraalista huolehtiminen kodin eli yksityisen tilan piirissä, Vesikansa 2009, 48–49; Katso myös Annola 2011.
- 15 Työläisnaisliiton rooli Ihanneliitto-työssä, Anttila 2009, 163–164; Valtaapitävien huoli työläisperheen kestävydestä ja työläisnaisliikkeen reaktio siihen Tampereella, Markkola 1994, 22–25, 30–33.

- 16 Toivo Antikainen (1898–1941), toimi aktiivisesti työväenliikkeessä lapsesta pitäen ollen Sörnäisten Ihanneliiton oppilas, myöhemmin Sörnäisten nuorisoliitto-osaston jäsen ja Nuorisoliiton Helsingin piirin puheenjohtaja. Vuonna 1917 hän toimi Järjestönuorten sihteerinä ja osallistui Punaisen Suomen hallintoon. Pakeni keväällä 1918 Neuvosto-Venäjälle, liittyi SKP:hen, kouluttautui punaupseeriksi, toimi Komissaarina 1930-luvulla ja Puna-armeijan upseerina. Tuli tunnetuksi Suomessa 1930-luvulla nk. kuolemanrangaistus-oikeudenkäynnistään, Marjomaa 2001; Ålander 1995, 27–28.
- 17 Anttila 2009, 179–185; Ålander 1995, 32.
- 18 Ålander 1995, 32–33.
- 19 Suomen Sosialidemokraattinen Raittiusliitto perustettiin huhtikuussa 1924, Honka-Hallila 2014, 63–67.
- 20 Suomen Sos-dem. Raittiusliiton Lasten jaosto kokousptk. 25.8.1925; Suomen Sos-dem. Raittiusliiton Lasten jaosto kokousptk. 10.5.1928 ja 14.6.1928. CA52 Lasten/Päivän Nuorten jaoston pöytäkirjat, Sos.dem. Raittiusliiton arkisto, TA; *Sarastus* XII/1925.
- 21 Sosialidemokraattinen liike lyhennettiin sos.dem. -muotoon kirjallisessa, usein myös suullisessa, ilmaisussa. Käytän aikalaismuotoa järjestöjen nimissä.
- 22 *Sarastus* XI/1929 ja II/1929.
- 23 ”Kallion leikkaus” toteutettiin kesällä 1923, jolloin pidettiin useita julkisen vasemmistolaisen liikkeen luottamushenkilöitä ja toimitsijoita. Nimensä operaatio sai sisäministerinä toimineen ja käskyn antaneen Kyösti Kallion mukaan.
- 24 Messukylän sos.dem. Järjestönuorten toimikunnan kokouspöytäkirjat 20.2.1921, 9.3.1921, 25.6.1921. C:1 Messukylän Päivän Nuoret ptk. 1920–1940, Lasten/Päivän Nuorten jaosto, Sos.dem. Raittiusliiton arkisto, TA.
- 25 Messukylän sos.dem. Raittiusliiton lastenosaston toimikunnan kokousptk. 15.3.192(5), 8.12.1925; Messukylän lasten Raittiusosasto Toivon kokoukset vuodelta 1928 (14 kokousta, joissa kymmenessä puheenjohtajana poika) sekä erityisesti osaston toimikunnan kokousptk. 19.5.1929, 23.5.1929, 27.6.1929, 1.12.1929 sekä toimintakertomus vuosilta 1925 ja 1926. C:1 Messukylän Päivän Nuoret ptk. 1920–1940, Lasten/Päivän Nuorten jaosto, Sos.dem. Raittiusliiton arkisto, TA.
- 26 Raittiusliiton lastenohjaaja kurssi Tampereella 24.2.1929; Helsingin kurssin ohjelma. Hb:1 Kurssimateriaali 1924–1932, Lasten/Päivän Nuorten jaosto, Sos.dem. Raittiusliiton arkisto, TA.
- 27 Kesäkuun 1925 Sortavalan kurssit (ohjelma). Hb:1 Kurssimateriaali 1924–1932, Lasten/Päivän Nuorten jaosto, Sos.dem. Raittiusliiton arkisto, TA.
- 28 Ålander 1995, 29–33.

- 29 Esimerkiksi Antikainen pakeni Neuvosto-Venäjälle ja Railo Ruotsiin. Kumpikin jatkoi vallankumouksellista toimintaa, Antikainen Puna-armeijassa ja Railo oli perustamassa suomalaista punakaartia Pohjois-Ruotsiin, Marjomaa 2001; Lackman 1991, 18–20.
- 30 Kaarninen 2017, 25–33, 73–82; Aatsinki, Lampi & Peltola 2007, 164–165.
- 31 STJN-liiton ohjelma 1922. 1 C Painetut pöytäkirjat 1920, 1922, Suomen Työväen Järjestönuorten Liitto, KansA.
- 32 STJN-liiton toisen edustajakokouksen (28.–29.4.1920) avasi liitokokouksen sihteeri Erik Lindahl seuraavin sanoin: ”Käyhän kokoukselle esitetyistä alustuksista selville, että on tarkoitus päästä järjestömuotokysymyksessä irti porvarillisesta partioliikkeestä ja samaten myöskin siitä sotilaallisesta kasvatusjärjestelmästä, joka tähän saakka partioliikkeeltä lainatun järjestömuodon mukana on vaikeuttanut liiton toimintaa. Kokouksen tehtävä on siis etsiä suureksi osaksi uudet muodot liiton rakenteille sekä toiminnalle”, Suomen Työväen Järjestönuorten Liiton edustajakokouksien pöytäkirjat, KansA.
- 33 Parkkari 1970, 225–226; Ålander 1995, 41–44.
- 34 Ks. tunnetuista tamperelaisista vasemmistolaisista, Aatsinki, Lammi & Peltola 2007, 81–82, 115–116, 144.
- 35 Tampereen Järjestönuorten toimikunnan kokouspöytäkirjat 1919–1922. Tampereen Järjestönuoret 1917–1930, Sos.dem. Raittiusliiton arkisto, TA.
- 36 Lasten kokous pöytäkirjat 28.3.1920, 9.5.1920, 17.10.1920, 31.10.1920, 7.11.1920, 12.11.1920. Tampereen Järjestönuorten kokouspöytäkirjat 1920–1923, Tampereen Järjestönuoret 1917–1930, Sos.dem. Raittiusliiton arkisto, TA.
- 37 Ålander viittaa nuorisoliiton tyytymättömyyden osalta Aino ja Niilo Kaveniuksen muistelmiin, jotka julkaistiin Suomen työläisnaisten juhlaohjelmassa (toimittanut E. Stenberg) vuonna 1960, Ålander 1995, 35–37, 40.
- 38 Parkkari 1970, 226.
- 39 Ålander 1995, 43–44; Aatsinki, Lampi & Peltola 2007, 114–127.
- 40 Sosialidemokraattinen Raittiusliitto muutti nimensä Työväen Raittiusliitoksi keväällä 1920. Taustalla olivat suuntaristiriidat, ja liitto jäi vasemmistolaiseen eli radikaaliin työväenliikkeeseen vuonna 1924, kun liittotoimikuntaan ei valittu kuin yksi sosialidemokraatti, Honka-Hallila 2014, 60–61.
- 41 Tampereen Järjestönuorten kokous 19.2.1922; Tampereen Järjestönuorten tmk. kokousptk. 25.10.1921, 23.2.1922. Tampereen Järjestönuoret 1917–1930, Sos.dem. Raittiusliiton arkisto, TA.
- 42 Tampereen Järjestönuorten tmk. kokousptk. 14.11.1922. Tampereen Järjestönuoret 1917–1930, Sos.dem. Raittiusliiton arkisto, TA.
- 43 Kyseessä oli mitä todennäköisimmin tunnettu kommunisti Betty Peltonen, joka oli sisällissodan jälkeen muuttanut Tampereelle ja osallistunut moni-

- puolisesti vasemmistolaisen julkisen työväenliikkeen toimintaan. Hänet oli hyväksytty myös SKP:hen, ja Betty Peltonen oli ollut juuri ennen Tampereen järjestönuorten kokousta ollut SKP:n puoluekokouksessa ja toimitsijakokouksessa Neuvosto-Venäjällä. Hänet tunnettiin myös aikansa sosialistisen feminismin edustajana, Aatsinki, Lampi & Peltola 2007; Katainen n.d.
- 44 Tampereen Järjestönuorten tmk. kokousptk. 21.3.1922, 5.10.1922, 10.10.1922; Tampereen Järjestönuorten kokous 15.10.1922. Tampereen Järjestönuoret 1917–1930, Sos.dem. Raittiusliiton arkisto, TA.
- 45 Tampereen Järjestönuorten tmk kokousptk 19.4.1922; Tampereen Järjestönuorten kokous 18.12.1921, 5.2.1922. Tampereen Järjestönuoret 1917–1930, Sos.dem. Raittiusliiton arkisto, TA; Arvo Lamminen oli perustamassa maanalaista organisaatiota Tampereelle 1920-luvun puolivälissä ja toimi SKP:n Pohjois-Hämeen organisaattorina 1930-luvulla sekä desanttina jatkosodan aikana; Eino Laakso oli aktiivinen julkisessa ja maanalaisessa liikkeessä, osallistui Espanjan sisällissotaan 1938 ja toimi desanttina jatkosodassa; Aili Mäkinen oli sota-aikana SKP:n organisaatiossa ja sodan jälkeen puoluejohdossa; Eino Johteinen toimi Pohjois-Hämeen julkisessa ja maanalaisessa liikkeessä 1920- ja 30-luvuilla, Aatsinki, Peltola ja Lammi 2007 passim.
- 46 Parkkari 1970, 227.
- 47 STJN liiton ohjelma 1922. I C Painetut pöytäkirjat 1920, 1922, Suomen Työväen Järjestönuorten Liitto, KansA.
- 48 Vesikansa 2009, 112–113.
- 49 ”Partioliike ja työväestö”, *Työväen Tiedonantoja* 14.7.1924; ”Pelastakaamme lapsemme porvarilliselta pimitykseltä”, *Työväen Tiedonantoja* 1.9.1924.
- 50 Tampereen Järjestönuoret kokoukset 31.10. ja 7.11.1920, Tampereen JN kokousptk. 1920–1923, Tampereen Järjestönuoret, Sos.dem. Raittiusliiton arkisto, TA; Kolmannessa liittokokouksessa todettiin, että sosialismin lisäksi yleisopetuksena teroitetaan lasten mieliin rehellisyyttä, avuliaisuutta sekä toverillisuutta, STJN-liiton liittokokous 9.–10. maaliskuuta 1922, I C Suomen Työväen Järjestönuorten Liiton arkisto, KansA.
- 51 Asetetuista tavoitteista mm. *Punalippu*-lehdissä erilaisina opettavaisina kertomuksina ja suoraan arvoista nro 2/1923, hyvistä tavoista 15/1927; Työväen Järjestönuorten Liiton kolmannen edustajakokouksen pöytäkirja. 9.–10.3.1922 (painetut); Tampereen JN toimikunnan kokousptk. 28.6.1921. TJN tmk. ptk. 1919–1922, Tampereen Järjestönuoret, Sos.dem. Raittiusliiton arkisto, TA; Valokuva Riihimäen Järjestönuoria Työväen Raittiusliiton kesäjuhliissa 1923, KansA.
- 52 *Punalippu* 21/1929; Tampereen JN tmk. kokousptk. 18.10.1921. TJN tmk. ptk. 1919–1922, Tampereen Järjestönuoret, Sos.dem. Raittiusliiton arkisto, TA; Kaarninen 2017, 136–141; Toimintakertomus 10.11.1927–6.5.1928. Rovaniemen Järjestönuoret, Sos.dem. Raittiusliiton arkisto, TA; Aatsinki 2012, 83–84.

- 53 *Punalippu* 11/1929.
- 54 Kansainvälisyydestä esim. *Punalippu* 3/1925; kv. teemanumero 16/1927; STJN toimintakertomukset 1928 ja 1929, Suomen Työväen Järjestönuorten Liitto, KansA; Oulun Järjestönuorten kulkue kansainvälisenä lasten päivänä 1.6.1929. Valokuvat, KansA.
- 55 Talvitoimintaohjeita järjestönuorten osastoille. Saapuneet kirjeet, Tampereen Järjestönuoret 1917–1930, Sos.dem. Raittiusliiton arkisto, TA; STJN toimintakertomus 7.7.1926–28.7.1928. D 9 toimintakertomukset, 1 C Painetut pöytäkirjat, Suomen Työväen Järjestönuorten Liitto, KansA; Tampereen JN tmk. kokousptk. 5 § 23.2.1922; Tampereen Järjestönuorten kokous 5 § ja 6 § 28.3.1920 ja kokous 4 § 19.2.1922. Tampereen Järjestönuoret kokousptk. 1920–1923, Tampereen Järjestönuoret 1917–1930, Sos.dem. Raittiusliiton arkisto, TA.
- 56 Tampereen JN toimikunnan ptk. 22.9.1920. TJNK tmk. ptk. 1919–1922, Tampereen Järjestönuoret 1917–1930, Sos.dem. Raittiusliiton arkisto, TA.
- 57 Talvitoimintaohjeita järjestönuorten osastoille. Saapuneet kirjeet, Tampereen Järjestönuoret 1917–1930, Sos.dem. Raittiusliiton arkisto, TA.
- 58 Parkkari 1970, 226–227.
- 59 Tampereen Järjestönuorten puhe- ja keskusteluryhmän kokous 22.4.1928. Tampereen Järjestönuoret 1917–1930, Sos.dem. Raittiusliiton arkisto, TA; Tampereen vasemmiston osalta katso Aatsinki, Lammi & Peltola 2007, 96–97, 204–206, 225–230; Hyvinkään Järjestönuorten tervehdys ohjaaja Lydia Kalliolle: ”Täti Kallio! Me nuoret luokkataistelijat tervehdimme sinua toivoen, että palaat pian luoksemme. Me tiedämme, että aatettamme eivät raskaimmatkaan kahleet voi kytkeä, eikä pimeinkään vankikoppi voi himmentää totuuden kirkasta valoa”, *Punalippu* 12/1923.
- 60 Ålander 1995, 44–45, 55–60.

Lähteet ja kirjallisuus

Arkistolähteet

Kansan Arkisto (KansA), Helsinki

Elli Stenbergin muistelmat

Martta ja Gunnar Keltamäen muistelmat

Ulla Aatsinki

Suomen Työväen Järjestönuorten Liiton edustajakokouksien pöytäkirjat.
Kokoukset pidetty Helsingissä v.v. 1920–1922. Helsinki 1922. Oy Työn Kir-
japaino

Suomen Työväen Järjestönuorten Liitto

1 C Painetut pöytäkirjat

Toimintakertomukset 1928, 1929

Valokuvat

Työväen Arkisto (TA), Helsinki

Sos.dem. Raittiusliiton arkisto

Lasten/Päivän Nuorten jaosto

Kurssimateriaali 1924–1932

Messukylän Päivän Nuoret

Pöytäkirjat

Rovaniemen Järjestönuoret

Tampereen Järjestönuoret

Tampereen Järjestönuoret I

Tampereen Järjestönuoret 1917–1930

Lehdet

Punalippu

Sarastus

Työväen Tiedonantoja

Digitaaliset lähteet

Katainen, Elina (n.d.): Betty Peltonen – uusi kommunistinen nainen. *KSL ”Me muistamme...”,* <http://www.ksl.fi/files/muisti/> 18.5.2018.

Marjomaa, Risto (2001): Antikainen Toivo (1898–1941). *Kansallisbiografia,* <https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/4771> 14.01.2017.

Kirjallisuus

Aatsinki, Ulla (2009): *Tukkiliikkeestä kommunismiin. Lapin työväenliikkeen radikaalisoituminen ennen ja jälkeen 1918.* Tampere University Press, Tampere.

Aatsinki, Ulla (2012): Suomea ja sosialismia. Amerikansuomalaisten työläislasten kasvatusta ja koulutusta. Teoksessa Sakari Saaritsa & Kirsi Hänninen (toim.),

- Työväki maahanmuuttajana*. Väki Voimakas 25. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki, 70–100.
- Aatsinki, Ulla, Lampi, Mika & Peltola, Jarmo (2007): *Hirmuvallan huolena vanhilat ja tuonela. Luokka, liike ja yhteiskunta 1918–1944*. Tampere University Press, Tampere.
- Annola, Johanna (2011): *Äiti, emäntä, virkanainen, vartija. Köyhäintalojen johtajattaret ja yhteiskunnallinen äitiys 1880–1918*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Antikainen, Ari (2013): *Kasvatussosiologia*. 5. uudistettu painos. PS-kustannus, Jyväskylä.
- Anttila, Anu-Hanna (2009): Sosialismin ihanteet ja tulevaisuuden kansalainen. Teoksessa Anu-Hanna Anttila, Ralf Kauranen, Olli Löytty, Mikko Pollari, Pekka Rantanen & Pekka Ruuska (toim.), *Kuriton Kansa. Poliittinen Mielikuvitus Vuoden 1905 Suurlakon Ajan Suomessa*. Vastapaino, Tampere, 161–189.
- Gerrard, Jessica (2013): ”Little Soldiers” for Socialism: Childhood and Socialist Politics in the British Socialist Sunday School Movement. *International Review of Social History* 58 (1), 70–96.
- Heikkinen, Anja & Leino-Kaukiainen, Pirkko (2011): *Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Honka-Hallila, Helena (2014): *Työväen raittiusliike sata vuotta. Hyvien elämäntapojen jäljillä*. Elämäntapaliitto, Helsinki.
- Huotari, Anton (1908): *Ihanneliitto-työn opas*. Suomen Sosialidemokraattinen Naisliitto, Viipuri.
- Kaarninen, Mervi (2017): *Punaorvot 1918*. 2. uudistettu painos. Minerva Kustannus Oy, Helsinki.
- Lackman, Matti (1991): *Kommunistien salainen toiminta Tornionlaaksossa 1918–1939*. Pohjoinen, Oulu.
- Lähteenmäki, Maria (1995): *Mahdollisuuksien aika. Työläisnaiset ja yhteiskunnan muutos 1910–30-luvun Suomessa*. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki.
- Markkola, Pirjo (1994): *Työläiskodin synty. Tamperelaiset työläisperheet ja yhteiskunnallinen kysymys 1870-luvulta 1910-luvulle*. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki.
- Parkkari, Nestori (1970): *Nuoret taistelun tiellä. Suomen vallankumouksellinen nuorisoliike 1900–1944*. Kansankulttuuri, Helsinki.
- Teitelbaum, Kenneth (1993): *Schooling for “Good Rebels”. Socialism, American Education, and the Search for Radical Curriculum*. Teaching College Press, Teaching College, Columbia University, New York.

- Tikka, Marko (2004): *Kenttäoikeudet. Välittömät rankaisutoimet Suomen sisällissodassa 1918*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Wenger, Etienne (1998): *Communities of Practice. Learning, Meaning, and Identity*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Vesikansa, Sari (2009): *Kuka kasvattaa, kuka opettaa. Genealoginen tutkimus perheen ja koulun välisen kasvatusvastuun politiikasta*. Helsingin yliopisto, sosiologian laitos, Helsinki.
- Ålander, Esa (1995): *Punaisen liinan lapset. Suomen Demokratian Pioneerien Liitto ja sen edeltäjät*. Suomen Demokratian Pioneerien Liitto, Helsinki.